

Експертне забезпечення правосуддя як складова права на справедливий суд: практика ЄСПЛ

Андрій Коренев

кандидат юридичних наук, заступник голови Дніпропетровського окружного адміністративного суду,
м. Дніпро, Україна

Проаналізовано роль експертного забезпечення правосуддя відповідно до практики ЄСПЛ та Європейської конвенції про захист прав людини. Розглянуто питання відповідності національної правової системи України європейським стандартам у сфері захисту прав людини. Особлива увага приділяється правовому аналізу статті 6 Конвенції, яка гарантує право на справедливий суд та ролі експерта у дослідженому напрямі. Встановлено, що експертне забезпечення правосуддя є важливою складовою права на чесну судову процедуру, яке передбачене ч.1 ст.6 Європейської конвенції з прав людини.

Ключові слова: ЄСПЛ; правосуддя; судова експертиза; експерт; права людини; суд.

Expert Provision of Justice as a Component of the Right to a Fair Trial: ECHR Practice

Andrii Korenev

The role of expert justice provision is analyzed in accordance with the practice of the ECHR and the European Convention on Human Rights. The issue of compliance of the national legal system of Ukraine with European standards in the field of human rights protection is considered. Special attention is paid to the legal analysis of Article 6 of the Convention, which guarantees the right to a fair trial and the role of an expert in the researched area. It is established that expert justice provision is an important component of the right to a fair trial, which is provided for in Part 1 of Article 6 of the European Convention on Human Rights.

Keywords: ECHR; justice; forensic expertise; expert; human rights; court.

Масштабна трансформація України та майбутній вступ нашої держави до Європейського союзу (далі — ЄС) обумовлює потребу у реформі національної правової системи в цілому та публічного адміністрування зокрема. Бажаним результатом такої реформи є приведення законодавчих та підзаконних актів України у відповідність до європейських правових стандартів. Задекларована мета передбачає посилення захисту прав і свобод людини, переосмислення їх адміністративно-правового статусу.

Слід зауважити, що найвищі стандарти захисту прав і свобод людини у кордонах Європейського співтовариства засновані на нормативних вимогах Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод людини (далі — ЄКПЛ) від 04.11.1950 р., яка ратифікована Україною 17.07.1997 р. До того ж відповідно до фундаментального принципу «живого організму» положення ЄКПЛ іманентно імплементовані у судовій практиці Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ). Правові норми ЄКПЛ і корпус судових кейсів ЄСПЛ разом являють когерентну і динамічну нормативну систему.

Осторонь зазначених змін, трансформацій і процесів не може залишатися й адміністративне судочинство. Адже саме в ході його здійснення виконується надзвичайно важлива функція розв'язання спорів за участі суб'єктів владних повноважень. При цьому відповідність зазначеної діяльності нормам і стандартам ЄС передбачає активне застосування норм ЄКПЛ та судової практики ЄСПЛ, зокрема права на справедливий суд. Адже тільки справедливість як засаднича категорія не лише адміністративного права, але й насамперед адміністративного процесу здатна забезпечити найвищий рівень захисту прав і свобод людини та їх відповідність нормам ЄКПЛ, конкретизованим у практиці ЄСПЛ.

Так само важливою складовою права на справедливий суд виступає судова експертиза. Адже, як наочно демонструє судова практика Європейського суду з прав людини, під вимогою справедливого суду не слід розуміти лишень нормативний припис органам судової влади. Відтак для того, щоб з'ясувати адекватний зміст і обсяг права на справедливий суд та місце у ньому судової експертизи,

слід більш детально заглибитися у вказане питання.

Як відомо, право на справедливий суд закріплене у статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Як зазначено у частині першій вказаної статті, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя.

Водночас, якщо ми звернемося до оригіналу зазначеної статті (а офіційними мовами Європейської конвенції з права людини є, як відомо, англійська і французька), то ми будемо мати підстави доповнити і розширити її розуміння. Так, у англійському оригіналі назва статті звучить як «*Right to a fair trial*». Якщо переклад «*right*» як суб'єктивного права не викликає питань, то переклад «*fair trial*» як «справедливий суд» не можна визнати адекватним. Адже у англійській мові «*fair*» на відміну від «*just*» означає не просто «справедливий» а швидше «чесний», такий, що не викликає питань «*beyond the reasonable doubt*», тобто «поза розумним сумнівом».

Так само «*trial*» в англійській мові має значення не «суду» як «органу, на який покладається здійснення судочинства», а скоріше «судового процесу», тобто судочинства як такого. Отже, у підсумку ми маємо дійти висновку, що у ч.1 ст.6 Європейської конвенції з прав людини йдеться не про «справедливий суд» як орган, який здійснює правосуддя, а скоріше про чесну судову процедуру.

Як відомо, наріжними каменями такої процедури є змагальність та рівність сторін. Ця рівність має такі прояви як право сторо-

ни бути присутнім у судовому засіданні, бути вислуханим судом, мати захисника чи представника, надавати докази нарівні з іншими учасниками процесу тощо. Таким чином, з урахуванням стандартів Європейської конвенції з прав людини право, передбачене ч.1 ст.6 цього нормативно-правового акту можна адекватно сформулювати як «право на чесну судову процедуру» чи то пак «чесне судочинство».

Як свідчить практика Європейського суду з прав людини важливою складовою права на чесну судову процедуру є процес доказування. У свою чергу, процес доказування передбачає зокрема, звернення до фахівця чи фахової установи з метою отримання експертного висновку. Таким чином, сама процедура судової експертизи, тобто призначення експерта, проведення експертного дослідження, використання результатів такого дослідження у якості доказу у суді є складовою згаданого вище права на чесну судову процедуру, передбаченого ч.1 ст.6 Європейської конвенції з прав людини. Відтак недотримання справедливого (чесного) порядку призначення експертизи чи її проведення може стати підставою для визнання Європейським судом з прав людини порушення права на чесне судочинство.

Так, як зазначено у рішеннях ЄСПЛ від 09.05.2022 по справі «Табак проти Хорватії» (№ 24315/13) «ЄСПЛ повторює, що пункт 1 статті 6 Конвенції гарантує право на справедливий розгляд справи незалежним і неупередженим судом і чітко не вимагає, щоб експерт, заслуханий цим самим судом, відповідав таким же вимогам (див. Sara Lind Eggertsdóttir v. Iceland, no. 31930/04, § 47, 5 липня 2007 року, та Letinčić v. Croatia, no. 7183/11, § 51, 3 травня 2016 року). Однак висновок експерта, якого призначив компетентний суд для з'ясування питань, що виникають у справі, ймовірно, матиме суттєве значення для оцінки цим судом відповідних питань. Вимога незалежності є особливо важливою при отриманні медичних висновків від експертів, які повинні мати формальну та фактичну незалежність від осіб, причетних до подій (див. Bajić v. Croatia, no. 41108/10, § 95, 13 листопада 2012 року).

У своїй практиці ЄСПЛ визнавав, що відсутність неупередженості призначеного

судом експерта за певних обставин може призвести до порушення принципу рівності сторін, притаманного поняттю справедливості суду (див. *Bönisch v. Austria*, 6 травня 1985 року, §§ 30–35, Series A no. 92, та *Brandstetter v. Austria*, 28 серпня 1991 року, § 33, Series A no. 211). Зокрема, варто враховувати такі фактори, як процесуальну позицію / статус експерта та його роль у відповідному провадженні (див. *Sara Lind Eggertsdóttir*, цит. вище, § 47, та *Letinčić*, цит. вище, § 51) (пункт 60 рішення).

У цій справі національні суди мали з'ясувати, чи компанія-відповідач була зобов'язана відшкодувати збитки заявникові внаслідок травми, яку він отримав у результаті ДТП (пункт 61 рішення).

Ураховуючи обставини цієї справи, ЄСПЛ погодився з тим, що висновок експерта В. Б. відіграв вирішальну роль в оцінці значної частини позову заявника, зокрема щодо втраченого заробітку за період із 26 серпня 1995 року до його виходу на пенсію в січні 1999 року. ЄСПЛ відзначає, що в 1995 році В. Б. працювала медичним експертом у генеральній дирекції компанії-відповідача. На момент подачі свого висновку у справі заявника (2006 рік та лютий 2007 року) вона була головою правління дочірнього підприємства компанії-відповідача (пункт 65 рішення). Отже, враховуючи предмет національного провадження, роль висновку В. Б. у цьому провадженні та її керівної посади в компанії-відповідачі та її дочірньому підприємстві, ЄСПЛ зазначає, що неупередженість В. Б. могла бути або, принаймні, здаватися такою, яка викликає сумніви, і що побоювання заявника щодо цього можна вважати розумними та об'єктивно виправданими (порівняйте з рішенням у справі *Sara Lind Eggertsdóttir*, цит. вище, §§ 51 та 53) (пункт 66 рішення). ЄСПЛ підкреслює, що мова йде не про зміст висновку В. Б. або питання про те, чи справді зниження працездатності заявника після 26 серпня 1995 року було пов'язане з ДТП, а чи дійсно В. Б., експерт у цивільному судочинстві, могла вважатися об'єктивно неупередженою. У таких ситуаціях на карту поставлено довіру суспільства до судової системи, де видимість має важливе значення (див. *Vajić*, цит. вище, § 102) (пункт 68 рішення).

Водночас ЄСПЛ дійшов висновку про відсутність порушення права заявника на чесну судову процедуру, та в якості обґрунтування зазначив наступне.

Отже, можна стверджувати, що заявник, який користувався правовою допомогою у провадженні в суді першої інстанції, не діяв із належною ретельністю щодо особи, яка була призначена експертом у його справі, і не скористався своїми процесуальними правами щодо цього. Справді, в такій важливій справі можна було б очікувати, з точки зору національного законодавства та практики, що заявник запитав інформацію про особу, призначену експертом у його справі, та заявить експерту відвід під час розгляду справи в суді першої інстанції (див., *mutatis mutandis*, *Zahirović v. Croatia*, no. 58590/11, §§ 35–36, 25 квітня 2013 року) (пункт 79 рішення).

Тобто ЄСПЛ під час вирішення справи зважив не просто на наявність формального зв'язку відповідача та експерта, але ретельно перевіряв, чи була дотримана належна процедура призначення експерта, чи мав заявник процесуальну можливість пересвідчитися у об'єктивності експерта, заявити йому відвід, тощо.

Відтак слід дійти висновку, що експертне забезпечення правосуддя є важливою складовою права на чесну судову процедуру, яке передбачене ч.1 ст.6 Європейської конвенції з прав людини. Дотримання цієї норми є важливою складовою справедливого судочинства та утвердження верховенства права.

Перелік джерел посилання

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. : ратифік. Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 01.02.2026).
2. Стовба О. Принцип «належного урядування»: практика ЄСПЛ. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 2. С. 308–311. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-2/74 (дата звернення: 01.02.2026).
3. Рішення ЄСПЛ від 09.05.2022 по справі «Табак проти Хорватії» (№ 24315/13)
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.02.2026).